

Zapraszam Państwa do zapoznania się z treścią mojego autorskiego opracowania dotyczącego historii i przeobrażeniom jakie towarzyszyły na przełomach wieków, formacji którą dzisiaj nazywamy Strażą Gminną.

Jest to próba ukazania społeczeństwu, że potrzeba tworzenia tego typu służby wywodzi się z zachodzących przemian społecznych, że obecna Straż Gminna nie jest wcale czymś nowym, ale już nasi przodkowie powoływali podobne formację, które zajmowały się zapewnieniem ładu i porządku.

W związku z tym, że materiał jest dość obszerny, to pozwolę sobie zaprezentować go w częściach, by odbiorca mógł po jego przeczytaniu zweryfikować treść i przyswoić wiedzę, która oparta została na ogólnie dostępnej bibliografii.

Zachęcam również wszystkich do zapoznania się z opracowaniami innych naszych koleżanek i kolegów, którzy na stronach internetowych swoich jednostek prezentują swoje opracowania dotyczące historii naszej formacji.

Część I – Początek to Średniowiecze

Straż Gminna (miejska) jest umundurowaną formacją samorządu terytorialnego, powoływaną do ochrony porządku publicznego na terenie gminy. Nie jest to twór całkowicie nowy na ziemiach polskich, gdyż powstawały one wraz z tworzeniem i rozwojem miast kraju w okresie średniowiecza. Ewolucja działających na ziemiach polskich służb odpowiedzialnych za porządek i bezpieczeństwo publiczne ulegała zmianom wraz z kolejnymi przeobrażeniami ustroju społeczno – prawnego, który był efektem procesów zachodzących na przestrzeni dziejów. W historiografii brak jest pozycji, które w całości poświęcone zostałyby przemianom służb miejskich zajmujących się bezpieczeństwem publicznym. Większość prac pochodzi z XIX w., gdzie na marginesie badań dotyczących działalności samorządów miejskich, ich ekonomii,

prawa czy też historii poszczególnych miast można znaleźć wzmianki dotyczące działalności służb porządkowych poszczególnych miast.

Powoływanie miejskich służb porządkowych, gdzie zatrudnione osoby były na utrzymaniu miasta, miało już miejsce w okresie lokacji miast, kiedy wraz ze zmianami i tworzeniem w miastach prawa sądowo-administracyjnego, gdzie powoływane były Rady Miasta, które to organy administracji stanowiły prawo miejscowe. Osoby zatrudnione w służbach porządkowych miasta miały obowiązek wykonywać polecenia wydane przez Radę Miasta, nadzorowały przestrzeganie decyzji i uchwał dotyczących bezpieczeństwa i porządku w mieście.

Istotą przywilejów lokacyjnych było przejście z prawa polskiego (zwyczajowego) na „niemieckie” opartym na prawie magdeburskim, co było konsekwencją przyznania bardzo silnej pozycji wójtowi. Podlegały mu oprócz spraw gardłowych, sprawy karne, które sądzili burgrabowie. Wójt w tym okresie odpowiadał również za wszystkich przybyszów mieszkających w obrębie murów miasta. W wieku XIV kończy się etap kształtowania władz w miastach, poprzez wykupienie wójtostw przez rady miasta, co wiązało się z nabyciem ich uposażenia i dochodów. Od tej chwili rada miasta weszła w uprawnienia wójta i jej rola, sprowadza się do działań kontrolno-policyjnych, co sprawia, że staje się rzeczywistym organem rządzącym w mieście. Rozbudowa miast, oraz coraz większa ich liczebność, zmuszały rady miasta do wprowadzania pewnych zasad, które regulowały wzajemne współżycie i zapewniały bezpieczeństwo i porządek w mieście. Władze Miasta starały się kontrolować zachowania mieszczan, które uznawały za niebezpieczne, troską było również utrzymanie czystości w mieście, a zwłaszcza dbanie o czystość wód. Wileksza Krakowa w XIV w. zakazywał wyrzucania odpadów do ścieków w czasie deszczu oraz wylewania z domów nieczystości. Natomiast w Kaliszu karą 3 groszy obłożono wyrzucanie nieczystości pod most. Natomiast w uchwale rady miejskiej Krakowa w 1373 r. zobowiązano każdego właściciela domu do zamykania ulic wzdłuż swoich budynków, a właścicieli domów na rynku do zamykania powierzchni na odległość 16 łokci od swojej posesji.

Początkowo egzekwowanie między innymi w/w praw, oraz zapewnienie ładu i porządku w mieście władze miasta przerzuciły na samych mieszkańców obligując ich do pełnienia straży społecznej. Z czasem oprócz tych społecznych straży, rady miasta zatrudniły kilku – kilkunastu pachołków, których można nazwać dzisiaj strażnikami miejskimi. Strażnicy miejscy, pachołkowie stają się służbą wykonawczą w mieście, którą dowodził hutman ratuszny lub burmistrz nocny (w Bieczu XVI w. zwierzchnikiem straży miejskiej był Decurio), którzy byli zależni bezpośrednio od wójta lub rady miasta. Przed przystąpieniem do wykonywania swoich obowiązków zarówno: strażnicy miejscy, pachołkowie ratuszni, hutman (dzisiejszy komendant) ratuszny i burmistrz nocny składali przysięgę posłuszeństwa burmistrzowi i radzie miasta. Hutman, podobnie, jak i burmistrz nocny przysięgali wierność władzom miejskim, jednakowo sprawiedliwie traktować mieszkańców, ponadto ślubowali zwłaszcza w nocy przebywać ze swoimi podwładnymi. Początkowo hutmanowi powierzono opiekę nad ratuszem, gdzie w

niektórych grodach zamieszkiwał na I piętrze, do którego prowadziło odrębne wejście.

Wszyscy funkcjonariusze miejscy byli objęci wzmożoną ochroną prawną. Według prawa magdeburskiego, ten kto dopuścił się zabicia, poranienia, pobicia, obelżywego potraktowania ówczesnych funkcjonariuszy miejskich, odpowiadał jak za obrazę rady, ławy i sądu. Hutmanowi należała się specjalna ochrona prawna, a temu który naruszył prawo względem tego funkcjonariusza, groziła kara więzienia, kara pieniężna w wysokości 10 grzywien oraz kara odwołania obelg.

Do czynności strażników miejskich, których siedzibą był ratusz, należało również jego pilnowanie, wykonywanie wszelkich poleceń służbowych do zachowania trzeźwości i tajemnicy służbowej.

Strażnicy miejscy finansowani byli przez władze miasta, które bardzo często wykorzystywały to, jako pretekst do nałożenia nowych podatków na mieszczan. Stawało się to bardzo często przyczyną niepokojów wśród miejscowej ludności. Jakże naprawdę nakłady przeznaczano na Straż Miejską w okresie średniowiecza jest bardzo trudno określić, gdyż informacje pochodzące z tego okresu są lakoniczne, podają jedynie ogólne wydatki miast tego okresu.

▣ Źródło:

1. J. Suproniuk, *Policja miejska i przepisy policyjne w Polsce XIII-XVI*, Rocznik dziejów Społecznych i Gospodarczych. t. LXVI – za rok 2006, W Mędrzecki, J. Kochanowicz (red.), Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań-Warszawa 2006.

2. Z. Nowakowski, i in., *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, TNP, Warszawa 2009.

3. W Mędrzecki, J. Kochanowicz, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań-Warszawa 2006.

Historia i rozwój Straży Miejskich na ziemiach polskich - Część I

Wpisany przez Artur Gluszczyński

wtorek, 10 listopada 2015 09:18 - Poprawiony wtorek, 17 listopada 2015 09:00
